

ISSN 2959-1953

ISSN 2959-1961

<https://osvita.eeipsy.org>

<https://doi.org/10.38014/osvita.2022.90.17>

ГРЕБІНЬ-КРУШЕЛЬНИЦЬКА Н.Ю.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри тюркології

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка,

м. Київ, Україна

АВТОДИДАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ АКТИВІЗАЦІЇ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

GREBIN-KRUSHELNYTSKA N.Yu. **Self-didactic principles of activating self-educational activities of students.** *The article describes the relationship between the concepts of “self-education”, “self-educational activity” and “individual work” of students. The essence of the concept of “self-educational activity of a student” has been defined. The autodidactic principles of activating students’ self-educational activities are analyzed. Self-educational activity of a student is defined as an active activity of the student himself, which involves the motives and desire to acquire education continuously throughout the whole life in conditions of constant updating of knowledge, improvement of abilities, skills, not only for the professional self-realization in the future activity, but also for the sake of self-development, development of potential opportunities of one’s own personality. The connection between the concept of self-education and autodidactics as a self-educational system-technology of students’ independent acquisition of new knowledge, development of skills and abilities, formation of an active personal position, actual interest search, presence of intentions, conscious needs to learn throughout the life and creation of conditions for their implementation is outlined.*

Key words: *self-education, self-educational activity, independent work, autodidactic, autodidactic principles, activation of self-educational activity.*

ГРЕБІНЬ-КРУШЕЛЬНИЦЬКА Н.Ю. **Автодидактичні принципи активізації самоосвітньої діяльності студентів.** *У статті охарактеризовано взаємовідношення понять «самоосвіта», «самоосвітня діяльність» та «самостійна робота» студентів. Визначено сутність поняття «самоосвітня діяльність студента». Проаналізовано автодидактичні принципи активізації самоос-*

вітньої діяльності студентів. Самоосвітню діяльність студента визначено як активну діяльність самого студента, яка передбачає мотиви та бажання здобувати освіту безперервно протягом життя в умовах постійного оновлення знань, удосконалення вмій, навичок не лише задля професійної самореалізації в майбутній діяльності, але й заради саморозвитку, розвитку потенційних можливостей власної особистості. Окреслено зв'язок концепції самоосвіти з автодидактикою як самоосвітньою системою-технологією самостійного опанування студентами нових знань, розвитку вмій та навичок, формування активної особистісної позиції, пошук актуального інтересу, наявність інтенцій, свідомих потреб вчитися упродовж життя і створення умов щодо їх реалізації.

Ключові слова: самоосвіта, самоосвітня діяльність, самостійна робота, автодидактика, автодидактичні принципи, активізація самоосвітньої діяльності.

GREBIN-KRUSHELNYTSKA N.Yu. **Samodydaktyczne zasady aktywizacji działań samokształceniowych studentów.** Artykuł opisuje relacje między pojęciami «samokształcenie», «działalność samokształceniowa» i «praca samodzielna» uczniów. Określona została istota pojęcia «działalność samokształceniowa ucznia». Analizowane są samodydaktyczne zasady aktywizacji działań samokształceniowych uczniów. Aktywność samokształceniowa ucznia jest definiowana jako aktywna aktywność samego ucznia, która wiąże się z motywami i chęcią ciągłego uczenia się przez całe życie w warunkach ciągłego aktualizowania wiedzy, doskonalenia umiejętności, umiejętności nie tylko na rzecz samorealizacja w przyszłej działalności, ale także w celu samorozwoju, rozwoju potencjalnych możliwości własnej osobowości. Związek między pojęciem samokształcenia i samokształcenia jako systemu samokształcenia – technologia samodzielnego zdobywania przez uczniów nowej wiedzy, rozwijania umiejętności i zdolności, kształtowania aktywnej pozycji osobistej, poszukiwania rzeczywistego zainteresowania, obecności zarysowują się intencje, świadome potrzeby uczenia się przez całe życie oraz tworzenie warunków do ich realizacji.

Słowa kluczowe: samokształcenie, aktywność samokształceniowa, praca samodzielna, autodydaktyka, zasady autodydaktyki, aktywizacja aktywności samokształceniowej.

Постановка проблеми. Грунтовний аналіз психолого-педагогічних джерел дає підстави констатувати, що проблема автодидактичних можливостей активізації самоосвітньої діяльності студентів на сучасному етапі вивчена не достатньо. І хоча навчально-виховний процес у закладах вищої освіти України сьогодні має великий потенціал для розв'язання проблем, пов'язаних з ефективною організацією самостійної роботи студентів під час заочного, дистанційного навчання, можемо визначити, що основні положення та принципи автодидактики використовуються студентами у процесі самоосвітньої діяльності досить мало. Актуальність та недостатня вивченість проблеми автодидактичних принципів активізації самоосвітньої діяльності студентів зумовили вибір теми нашого дослідження.

Аналіз останніх джерел та публікацій. У дослідженні використано ідеї вчених щодо проблем самоосвіти студентів під час навчання у закладах вищої освіти (А. Андреев, М. Бондаренко, О. Бурлука, І. Грабовець, І. Жукевич, М. Дубінка, Н. Ничкало, М. Рогозіна, І. Сидоренко, Н. Сидорчук, С. Сисоева та ін.). Підґрунтям дослідження були доробки вітчизняних вчених із автодидактики (В. Курінський, Г. Ткачук), проблем самоосвітньої діяльності та самостійної роботи студентів (О. Василенко, О. Малихін, О. Тамаркіна та ін.).

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в педагогічній літературі є різні погляди на взаємовідношення понять «самоосвіта», «самоосвітня діяльність» та «самостійна робота» студентів. Так, поняття самоосвіти й самоосвітньої діяльності часто ототожнюють, а самоосвіту та самостійну роботу вважають різними педагогічними явищами, хоча й тісно пов'язаними.

Самоосвіта особистості – це цілеспрямована, систематична, пізнавальна діяльність, необхідна для вирішення завдань, що виникають на різних етапах життєдіяльності і соціально значущих для досягнення (уміння розпоряджатися особистими можливостями), задоволення своїх потреб не тільки з метою вдосконалення свого освітнього рівня, а й отримання другої і третьої спеціальності [2, с. 175]. Самоосвіта – це діяльність, і водночас вища форма активності особистості [3, с. 115].

Наприклад, самоосвітню діяльність студента визначаємо як активну діяльність самого студента, яка передбачає мотиви та бажання здобувати освіту безперервно протягом життя в умовах постійного оновлення знань, удосконалення вмінь, навичок не лише задля професійної самореалізації в майбутній діяльності, але й заради саморозвитку, розвитку потенційних можливостей власної особистості.

Самостійну ж роботу вчені визначають як будь-яку організовану викладачем активну діяльність учнів, що спрямована на виконання поставленої мети в спеціально відведений для цього час: пошук знань, їх осмислення, закріплення, формування та розвиток умінь і навичок, узагальнення і систе-

матизацію знань [5, с. 229]. Самостійна робота під керівництвом викладача, в основу якої покладено навчання в співробітництві, проблемне навчання, залучає студента до активної пізнавальної діяльності, орієнтованої на формування ключових і професійних компетентностей [8, с. 44].

Отже, у процесі самостійної роботи студент вивчає, аналізує та осмислює пройдений навчальний матеріал, набуває навичок та вмінь. Уся ця діяльність студента є процесом учіння. Такий підхід до сутності самостійної роботи студента дає можливість представити її саме як форму учіння, під час якого студент засвоює програмний матеріал, опановує вміння та навички, цілеспрямовано, системно працює, мислить, формує свій стиль розумової діяльності, причому самостійна робота передбачає здатність студента самому організувати свою діяльність відповідно до поставленого завдання. Як бачимо, самостійна робота є необхідною складовою самоосвітньої діяльності, тому «якщо самостійну роботу студента запланувати і проводити без викладача – керівника, то вона перетвориться в самоосвіту, самонавчання або автодидактику» [6, с. 171].

Так, вважаємо суттєвим у дослідженні питань самоосвіти спиратись на провідні принципи автодидактики як науки, що відкриває не лише новий науковий напрям у педагогіці, але й відображає нову парадигму в системі вищої освіти та в системі організації самоосвітньої діяльності студентів.

На думку Г. Ткачук, відкриття автодидактики є принциповим і дає небачені до цього можливості дослідження й реалізації формування у здобувачів вищої освіти знань, умінь і навичок у процесі самостійної роботи – це теорія самоосвіти, якої раніше не було [7, с. 187].

Виділяючи основні вимоги до самоосвіти, С. Грищенко зауважує, що самостійна робота на будь-якому рівні має конкретну мету, а кожна особистість мусить знати порядок і прийоми виконання роботи. Самоосвіта повинна відповідати навчальним можливостям особистості, а ступінь складності задовольняти принцип поступового переходу від одного рівня самостійності до іншого, забезпечуючи поєднання різних видів самостійної роботи [2, с. 151].

Серед видів самостійної роботи науковці виділяють виконання різних вправ, завдань, опанування нової/додаткової лексики під час вивчення іноземних мов, однак багато науковців висувають на перший план роботу з книгою, оскільки «читання книги – це не тільки процес сприйняття, але і процес активного мислення... Мислення полягає не тільки в аналізі тексту і зіставленні його з наявними знаннями, воно включає й узагальнення матеріалу, тобто знаходження загального, закономірного» [2, с. 163].

Наприклад, у контексті дослідження питання автодидактичних принципів самоосвітньої діяльності студентів та допомоги їм у стратегії самостійного пошуку опанування нових знань важливою є думка В. Курінського про те, що

«автодидактика в її первісному вигляді має бути цілком доступною для кожного, хто просто вміє читати. Така передумова її повноцінного існування як системи-технології, мета якої – озброїти людину різноманітними способами інтроспективної психології, аби вона могла підготуватися до першого етапу свого самоосвітнього марафону» [4, с. 27].

Отже, самоосвіта особистості як один з основних напрямів розвитку освітніх систем сучасності спирається на сукупність принципів, реалізація яких сприяє досягненню головної мети неперервної освіти – формування освітніх потреб упродовж життя і створення умов щодо їх реалізації. Формування активної особистісної позиції – одне з базових завдань самоосвіти, оскільки йдеться не стільки про задоволення індивідуальних потреб за допомогою пропозиції готових рішень, скільки про формування вміння вчитися, інтересу до пізнання, уміння планувати свою освітню та життєву траєкторію [1, с. 75].

Водночас В. Курінський зауважує, що самоосвітня система в її загальному вигляді дає змогу ефективно досліджувати діалектику власного становлення, інтелектуально-духовного розвитку. Вона уможливорює «бачення» таких явищ, як формування навичок, їх розвиток до ступеня майстерності й актуалізацію інтересу, що є одним із головних механізмів автодидактики. Так, «Актуальним інтересом є такий інтерес, який конкретно проявляється в якусь мить, унаслідок чого він повністю заповнюється духовно-інтелектуальним змістом і втрачає часові ознаки» [4, с. 22–25].

Визначаючи автодидактичні передумови самостійної роботи студентів, Г. Ткачук також стверджує, що головне завдання викладача і студента чи автодидакта полягає в тому, щоб у процесі навчання та учіння створити ситуації, які ініціюють появу спалахів інтересу, а центральне місце в досягненні цілі посідає набута й вихована в студента здатність і спроможність самостійно здобувати й поповнювати впродовж життя знання, опановувати і розвивати навички та вміння [6, с. 175].

Погоджуємось із думкою С. Грищенко про те, що вирішальне значення в самоосвіті мають суб'єктивні умови, до яких зараховують наявність позитивних мотивів або усвідомлених спонук до цієї діяльності, потребу або свідомість потреби необхідності в самоосвіті, та водночас дослідниця виокремлює наявність пізнавального інтересу, актуалізація якого має неабияке значення. «Коли особистість має інтерес до знання, то вона працює із захопленням, віддає всі свої сили улюбленому читанню. Цікава робота менше стомлює, ніж нецікава. Викладачам необхідно роз'яснювати соціальну й особистісну значущість навчання, формувати пізнавальний інтерес» [2, с. 159].

Водночас ще однією важливою стратегією і тактикою автодидактики є інтенція – реально осмислений намір здійснити якусь дію. Щодо цього

В. Курінський формулює правило про те, що «треба завжди завищувати стратегічне надзавдання й занижувати тактичне» [4, с. 39] та пропонує конкретне його застосування:

По-перше, опрацьовуючи інформацію за підручниками, довідниками, словниками, переключаючись з одного на інший – не «перетримувати» свій уже актуалізований інтерес. Краще «запалити від попередньої цікавості іншу, ніж чекати, поки вона згасне».

По-друге, дуже корисно пам'ятати, що найшвидше просуваємося вперед тоді, коли «кружляємо» над навчальним предметом чи над його фрагментами, зненацька повертаючись до вже знайомого нам.

По-третє, ми регулярно переробляємо наш стратегічний план, адже наші можливості зростають разом зі сміливістю.

По-четверте, треба постійно прислухатися до асоціативного імперативу. Саме він, як точка, у якій сконцентровано осмислене намагання якоїсь миті нашого існування, стає графічним матеріалом для наочного зображення вектора. Так креслиться зорова партитура нашого інтелектуально-духовного розвитку.

Так, інтенція в автодидактиці має закінчуватися спробою її реалізації [4, с. 41].

Висновки. Підсумовуючи викладене вище зазначимо, що активізація самоосвітньої діяльності студентів спирається на низку важливих автодидактичних принципів, які визначають наявність позитивних мотивів, стійких намірів займатись самоосвітою, формування навичок інтелектуально-духовного розвитку, стратегії самостійного пошуку опанування нових знань, свідомої потреби в самоосвіті, актуалізацію інтересу, виявлення цікавості, прагнення навчатись та пізнавати нове, а також готовність особистості до самоосвітньої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бурлука О. Самоосвіта особистості в парадигмі сучасної освіти. Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого : зб. наук. пр. Харків : Право, 2021. Т. 4. № 51. С. 72–82.
2. Грищенко С. В. Самовиховання особистості : монографія. Чернігів : Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, 2009. 252 с.
3. Дубінка М. М. Самоосвіта як важлива умова професійного становлення магістранта майбутнього викладача. Наукові записки. Серія : Педагогічні науки. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. Вип. 199. С. 114–120.
4. Курінський В. О. Самоосвітні роздуми. Київ : Саміт-книга, 2021. 256 с.

5. Тамаркіна О. Самостійна робота студентів ЗВО в умовах дистанційного навчання. Актуальні питання гуманітарних наук : міжвуз. зб. наук. пр. молод. вчених Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка / [ред.-упоряд. : М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич : Видавн. дім «Гельветика», 2020. Вип. 34. Т. 5. С. 228–231.
6. Ткачук Г. Автодидактичні передумови та важелі активізації позааудиторної самостійної роботи студентів. Педагогічний дискурс : зб. наук. пр. Хмельницький, 2017. Вип. 22. С. 170–176.
7. Ткачук Г. Проблеми позааудиторної самостійної роботи студентів та автодидактичні можливості їхнього вирішення. Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки. Полтава, 2016. Вип. 17. С. 182–189.
8. Точиліна Т. М., Точілін А. В., Філіпенко І. І., Строгонова Т. В. Організація самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2021. Вип. 27. С. 42–44.

Transliteration of References:

1. Burluka, O. (2021). Samoosvita osobystosti v paradyhmi suchasnoii osvity [Self-education of the individual in the paradigm of modern education]. Visnyk NYUU imeni Yaroslava Mudroho: zb. nauk. pr. Kharkiv: Pravo. T. 4. № 51. S. 72–82.
2. Hryshchenko, S.V. (2009). Samovykhovannya osobystosti: monohrafiia [Self-education of personality]. Chernihiv: Chernih. derzh. ped. un-t im. T. H. Shevchenka.
3. Dubinka, M.M. (2021). Samoosvita iak vazhlyva umova profesiinoho stanovlennia mahistranta maybutnioho vykladacha [Self-education as an important condition for the professional formation of a master's student as the future teacher]. Naukovi zapysky. Seriiia : Pedahohichni nauky. Kropyvnytskyi : RVV TSDPU im. V. Vynnychenka. Vyp. 199. S. 114–120.
4. Kurinskyi, V.O. (2021). Samoosvitni rozдумы [Self-educational reflections]. Kyiv: Samit-knyha. 256 s.
5. Tamarkina, O. (2020). Samostiynna robota studentiv ZVO v umovakh dystantsiynoho navchannia [Independent work of students of higher education institutions in the conditions of distance learning]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk : mizhvuз. zb. nauk. pr. molod. vchenykh Drohob. derzh. ped. un-tu im. Ivana Franka / [red.-uporyad.: M. Pantyuk, A. Dushnyi, I. Zymomria]. Drohobych: Vydavn. dim «Helvetyka». Vyp. 34. T. 5. S. 228–231.
6. Tkachuk, H. (2017). Avtodydaktychni peredumovy ta vazheli aktyvizatsii pozaaudytornoi samoostiynnoi roboty studentiv [Autodidactic preconditions and levers of activating out-of-auditorium independent student work]. Pedahohichni dyskurs : zb. nauk. prats. Khmelnytskyi. Vyp. 22. S. 170–176.

7. Tkachuk, H. (2016). Problemy pozaaudytornoii samostiynoi roboty studentiv ta avtodydaktychni mozhlyvosti yikhnoho vyrishennia [Problems of extracurricular independent work of students and self-didactic possibilities of their solution]. Vytoky pedahohichnoi maysternosti. Seriia : Pedahohichni nauky. Poltava. Vyp. 17. S. 182–189.
8. Tochylina, T.M., Tochilin, A.V., Filipenko, I.I., Strohonova, T.V. (2021). [Organization of independent work of students in the conditions of distance learning]. Orhanizatsiia samostiynoi roboty studentiv v umovakh dystantsiynoho navchannia. Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiyenka. Kamianets-Podilskiy. Vyp. 27. S. 42–44.

GREBIN-KRUSHELNYTSKA N.Yu.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Turkic Studies

Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-3478-6975>

E-mail: nadiia.hk05@gmail.com

**SELF-DIDACTIC PRINCIPLES OF ACTIVATING SELF-EDUCATIONAL
ACTIVITIES OF STUDENTS**

<https://doi.org/10.38014/osvita.2022.90.17>